

3 ČESKO-SLOVENSKO-AUSTRALSKÉ VZTAHY V LETECH 1938–1939

3.1 MNICHOVSKÁ KRIZE A POSTOJ AUSTRÁLIE

V druhé polovině 30. let byla australská zahraniční politika ve vleku mateřské Velké Británie. Austrálie koneckonců přijala westminsterský status, který jí zaručoval faktickou nezávislost, až v roce 1942. Ve vládě **J. A. Lyonse** (Strana za sjednocenou Austrálii)³⁵⁹ se v letech 1932–1939 vystřídali hned tři ministři zahraničních věcí. Slibné změny přinesl až nástup (respektive návrat) zkušeného politika a bývalého ministerského předsedy z let 1915–1923 „**Billyho**“ **Hughese** (1862–1952). Hughes zastával v Lyonsově kabinetu od roku 1934 funkci ministra zdravotnictví a repatriace (*Minister for Health and Repatriation*), nicméně již v roce 1935 byl donucen k rezignaci. Stalo se tak poté, co vydal knihu s názvem *Australia and the War Today*,³⁶⁰ v níž kritizoval zahraniční politiku Lyonsovy

³⁵⁹ *United Australia*.

³⁶⁰ Jednalo se o rozšířené vydání jeho knihy *The Price of Peace* z roku 1934. Viz <http://catalogue.nla.gov.au/Record/1336523>. Srovnej též L. F. Fitzhardinge, ‘Hughes,

vlády. Dne 29. listopadu 1937 byl však do vlády povolán zpět, a to rovnou do úřadu ministra zahraničních věcí. Hughes požadoval připravenost Austrálie na válku a pokračoval v útočích na evropské diktátory Hitlera a Mussoliniho, proti jejichž územním požadavkům rezolutně vystupoval. V souvislosti s tolerováním územních požadavků těchto dvou diktatur je znám Hughesův výrok o tom, že ustoupit diktátorům je jako „dát hladovému tygři k svačině sendvič“³⁶¹. Výroky sice rozhněvaly německého generálního konzula v Austrálii Asmise a uvedly do rozpaků ministerského předsedu Lyonse, nicméně reálný dopad na australskou zahraniční politiku neměly. Australský historik Macintyre zhodnotil australské „krmení tygra“ těmito slovy: „*Přesně tohle však Austrálie dělala od italského vpádu do Habeše v roce 1935, až po rozbití Československa Německem v roce 1938 se Austrálie usmiřovala s diktátory stejně uboze jako Británie.*“³⁶² Příčiny a důsledky nechvalně proslulé mnichovské konference jsou v literatuře dobře popsány.³⁶³ Podívejme se proto nyní na postoj ministerského předsedy Lyonse, který dne 30. září 1938 gratuloval jménem australského lidu³⁶⁴

William Morris (Billy) (1862–1952)', Australian Dictionary of Biography, National Centre of Biography, Australian National University, <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761/text11689>, poprvé publikováno tiskem 1983 [28. 8. 2016].

³⁶¹ „... like giving a snack of sandwiches to a hungry tiger.“ L. F. Fitzhardinge, 'Hughes, William Morris (Billy) (1862–1952)', Australian Dictionary of Biography, National Centre of Biography, Australian National University, <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761/text11689>, poprvé publikováno tiskem 1983 [28. 8. 2016].

³⁶² MACINTYRE, Stuart: *Dějiny Austrálie*. Praha 2013, s. 140.

³⁶³ Z rozsáhlé literatury, která slovy prof. Roberta Kvačka vydá již na samostatnou knihovnu, viz např. KURAL, Václav – VAŠEK, František: *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*. Praha 2008; KVAČEK, Robert: *Poslední den: Mnichov – Praha, konec září 1938*. Praha 2011.

³⁶⁴ O záříjových nepokojích v čs. pohraničí informovaly velké australské deníky: RIOTING IN SUDETENLAND PLOT BY NAZIS ALLEGED SEVERAL KILLED CZECH POLICE FIRE ON CROWD TROOPS CALLED OUT. *The Argus*

Nevillu Chamberlainovi (1869–1940): „*Spolu se svými kolegy bych Vám rád co nejvěrněji pogratuloval k výsledku jednání v Mnichově. Australané, stejně jako všechny ostatní národy britského impéria, Vám jsou hluboce vděční za Vaše neutuchající snahy o zachování míru.*“³⁶⁵ Z posledních výzkumů britského historika Fabera vyplývá, že Britové v roce 1938 předpokládali, že v případě nezdaru mnichovské konference a vypuknutí války by je z dominií podpořila hlavně Austrálie s Novým Zélandem, zatímco jižní Afrika a Irsko nikoliv.³⁶⁶

Stejného názoru jako Lyons byl **Robert Gordon Menzies** (1894–1978), tehdejší ministr průmyslu a generální prokurátor (*attorney-general*) v Lyonsově vládě,³⁶⁷ později dvojnásobný ministerský předseda³⁶⁸ a jeden z nejvýraznějších australských politiků 20. století.

I ten se podle australských editorů zpracovávajících jeho válečné deníky ocitl ve vleku Britů, a tudíž v žádném případě nepatřil mezi sympatizanty čs. prezidenta Beneše: „*V letech 1938–39 se Menzies pod vlivem představitelů britského*

(Melbourne, Vic.: 1848–1957), Wednesday 14 September 1938, s. 1; ALLEGED PLOT BY SUDETENS: Loss Of Life And Damage In Serious Riots. *Barrier Miner* (Broken Hill, NSW: 1888–1954), Wednesday 14 September 1938, s. 3; TERMS OF SUDETEN ULTIMATUM WANT LIFTING OF RESTRICTION AREAS OF DISAFFECTION. *The Argus* (Melbourne, Vic.: 1848–1957), Thursday 15 September 1938, s. 13. Dostupné online na <http://trove.nla.gov.au/newspaper/> [21. 8. 2016].

³⁶⁵ NEALE, R. G. (ed.): Documents on Australian Foreign Policy 1937–1949. Citováno podle KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlinské zdi*. 3. vydání. Praha 1999, s. 331–332.

³⁶⁶ FABER, David: *Mnichov. Krize appeasementu 1938*. Praha 2015.

³⁶⁷ Jako takový bývá spojován s rozhodnutím nevpustit E. E. Kische v roce 1934 do země. Srovnej: A. W. Martin, 'Menzies, Sir Robert Gordon (Bob) (1894–1978)', *Australian Dictionary of Biography*, National Centre of Biography, Australian National University, <http://adb.anu.edu.au/biography/menzies-sir-robert-gordon-bob-11111/text19783>, poprvé publikováno tiskem 2000 [28. 8. 2016].

³⁶⁸ Ministerským předsedou byl v letech 1939–1941 a 1949–1966.

ČESKO-SLOVENSKO-AUSTRALSKÉ VZTAHY
V LETECH 1938–1939

Obr. 3.1 Socha R. G. Menziése (v životní velikosti) na břehu jezera Burley Griffin v Canbeře (Foto: sbírka autora)

*ministerstva zahraničí domníval, že Beneš svým odmítáním Hitlerových nehorázných požadavků zbytečně prodlužuje napětí v Evropě.*³⁶⁹

Menzies, který nacistické Německo v srpnu 1938 osobně navštívil, se po návratu netajil obdivem k poměrům v této zemi: „*V ochotě mladých Němců oddat se službě ve prospěch státu je opravdová duchovní hodnota.*“³⁷⁰

Špatnou pověst Československa v očích obyčejných Australanů se v podzimních měsících roku 1938 snažil napravit alespoň český cestovatel a novinář **Josef Ladislav Erben**. Ten cestoval po Austrálii, a pokud dostal prostor, přednášel o Československu a uváděl na pravou míru nepříjemné zprávy australského tisku. Nejednalo se o bezvýznamné turné, jak dokazuje jeho přednáška na univerzitě v Brisbane, kterou zahájil guvernér státu Queensland Sir **Leslie Orme Wilson** (1876–1955).³⁷¹ Erben zde začal svůj výklad již od středověku a upozornil na to, že „*Češi byli známi v Anglii sňatkem krále s dcerou rodu Přemyslovců [...]*“. V závěru zdůraznil, že „*Čechy byly vždy srdcem Evropy, neboť nebylo události evropského*

³⁶⁹ „*In 1938-39 Menzies, under the influence of British Foreign Office officials, thought that Beneš was unnecessarily prolonging tensions in Europe by refusing to accept Hitler's outrageous demands.*“ MARTIN, A. W. – HARDY, Patsy (eds.): *Dark and hurrying days: Menzies' 1941 diary*. Canberra 1993, s. 29, pozn. 35.

³⁷⁰ MACINTYRE, Stuart: *Dějiny Austrálie*. Praha 2013, s. 140. Podrobněji k jeho návštěvě srovnej: A. W. Martin, 'Menzies, Sir Robert Gordon (Bob) (1894-1978)', *Australian Dictionary of Biography, National Centre of Biography, Australian National University*, <http://adb.anu.edu.au/biography/menzies-sir-robert-gordon-bob-11111/text19783>, poprvé publikováno tiskem 2000 [8. 8. 2016]; WURTH, Bob: 'SOMETHING RATHER MAGNIFICENT' ABOUT NAZI GERMANY. essay for SBS television. Dostupné online <http://www.bobwirth.com/newpage6.html> [19. 8. 2016].

³⁷¹ K němu viz Peter Cahill, 'Wilson, Sir Leslie Orme (1876-1955)', *Australian Dictionary of Biography, National Centre of Biography, Australian National University*, <http://adb.anu.edu.au/biography/wilson-sir-leslie-orme-9143/text16133>, poprvé publikováno tiskem 1990 [28. 8. 2016].

ČESKO-SLOVENSKO-AUSTRALSKÉ VZTAHY
V LETECH 1938–1939

Obr. 3.2 J. L. Erben v letech druhé světové války (Reprodukce z knihy ERBEN, J. L.: Půl století světoběžcem. Nakladatelství Panorama 1986)

významu, která by nějak nezasáhla až k nám“. Erbenova přednáška vzbudila neočekávaný úspěch, zvýšila zájem o Československo a napomohla finanční sbírce pro uprchlíky z ČSR, díky níž se celkově podařilo získat půl milionu liber. „Správa univerzity vydala dokonce doporučení, aby se stejné přednášky uskutečnily i v několika dalších městech tohoto australského státu. Cestoval jsem znovu jako před lety a nikde se nezdržel příliš dlouho. V březnu přijel jsem do Cooktownu³⁷² a tam se dočetl, jak Němci s Československem naložili. Protektorát!³⁷³

V této době již pobývali v Austrálii první Čechoslováci, které osud po mnichovských událostech zavál až na druhý konec světa. Další uprchlíci je měli následovat záhy.

3.2 VE STÍNU MNICHOVSKÝCH UDÁLOSTÍ: ČESKOSLOVENŠTÍ UPRCHLÍCI, ŽIDOVŠTÍ EMIGRANTI A EXULANTI A JEJICH ODCHOD DO AUSTRÁLIE

V souvislosti s mnichovskými událostmi a následným odstoupením československého pohraničí nacistické třetí říši se v Česko-Slovensku ocitla celá řada vyhnanců obyvatel a uprchlíků z odtrženého území.³⁷⁴ Nemalou část z nich tvořili Židé.³⁷⁵ Pro malý stát tím vznikl velký problém. To si uvědomovala vláda Velké Británie, která se jako jeden z garantů mnichovské konference snažila problém řešit, a to především

³⁷² Město leží přibližně 2000 km severozápadně od Queenslandu.

³⁷³ ERBEN, Josef Ladislav: *Půl století světooběžcem. Dvě cesty do Austrálie*. Ed.: Novotný, Stanislav. Praha 1986, s. 224.

³⁷⁴ BENDA, Jan: *Útěk a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939. Migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice*. Praha 2013.

³⁷⁵ TÝŽ: *Židovská emigrace z druhé republiky (říjen 1938 – březen 1939)*. *Moderní dějiny* 21, 2013, č. 2, s. 163–183.